

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie

Zprávy a jubilea

Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 17 (1972), No. 5, 285--287

Persistent URL: <http://dml.cz/dmlcz/138127>

Terms of use:

© Jednota českých matematiků a fyziků, 1972

Institute of Mathematics of the Academy of Sciences of the Czech Republic provides access to digitized documents strictly for personal use. Each copy of any part of this document must contain these *Terms of use*.

This paper has been digitized, optimized for electronic delivery and stamped with digital signature within the project *DML-CZ: The Czech Digital Mathematics Library* <http://project.dml.cz>

ZPRÁVY A JUBILEA

K ŠEDESÁTCE DR. FRANTIŠKA BĚLOUNA

Jubilant je osobností natolik v nejšířší matematické obci známou a populární, že je nesnadné povědět o něm něco nového. Přesto se domnívám, že čtenáři přivítají hrst životopisných dat tohoto našeho významného metodického pracovníka a dokreslí si jimi jeho profil, jak jej znají z osobního styku i z hojné publikační činnosti.

Dr. František Běloun se narodil 13. dubna 1912 v Dašicích, kde měl jeho otec drogerii. Protože v rodině bylo pět dětí, nastoupil František hned po dokončení studií na pardubické reálce jako osmnáctiletý maturant učitelské místo, které obdržel v Račištorfě (Rača) u Bratislavy. Příkladná píle a pracovitost jej vedla k brzké externí maturitě na učitelském ústavu v Chrudimí. Za dalšího působení na východním Slovensku vykonal

zkoušku učitelské způsobilosti se slovenským vyučovacím jazykem na učitelském ústavu v Prešově a posléze v roce 1936 opět na chrudimském ústavu zkoušky způsobilosti pro III. odbor na měšťanských školách. Na podzim téhož roku nastoupil vojenskou službu, z níž se vrátil na jaře 1938, ale v září byl opět povolán jako podporučík k tankovému vojsku. Po rozbití republiky byl ze Slovenska přemístěn do Peruce na Lounsku, poté působil na okrese Praha - Jih v Libuši, ale odtud byl z trestu přeložen na hlavní školu v Chroustovicích na Vysokomyštsku, kde byl pod stálým policejním dozorem pro důvodné podezření z účasti na odboji.

V roce 1943 byl František Běloun totálně nasazen jako pomocný dělník do pardubické Telegrafie a zapojil se do odbojové činnosti. Po osvobození konal rok dobrovolnou vojenskou službu při budování nové československé armády a pak se vrátil zpět ke školní práci a působil na školách ve Zbraslavi, v Davli, v Mníšku a v Radotíně. Mezitím dálkově studoval na Vysoké pedagogické škole a v roce 1952 byl promován na doktora pedagogických věd. Dva roky nato byl povolán do Prahy k odpovědné a náročné funkci vedoucího kabinetu matematiky na rodičím se Ústavu pro další vzdělávání učitelů, předchůdci nynějšího pražského Krajského pedagogického ústavu. Svou neúnavnou a iniciativní prací přispěl k tomu, že tato nová instituce, jež se na začátek zkoušela jen ve třech krajích, brzy získala prestiž v nejšířších řadách učitelů. Dr. František Běloun se tu stal vzorem učitelům, kterým byl vždy obětavým rádcem i citlivým ochráncem. Byl jim příkladem i ve snaze o další vzdělávání, když houževnatým dálkovým studiem dosáhl v roce 1960 aprobace z matematiky a deskriptivní geometrie pro školy druhého cyklu.

Mnohostrannou práci, kterou dr. Běloun vykonal při budování a rozvíjení naší školy, nelze ve stručné vzpomínkové črtě dost podrobně vystihnout ani ocenit. Nechyběl nikde, kde běželo o zkvalitnění matematického vyučování na školách všech stupňů a typů, a nabytí tolik zkušeností a rozhledu, že je vítaným rádcem při všech jednáních o vážných školských otázkách. S nebezpečím, že se dopustím četných opomenutí, uvádím z jeho tvůrčí metodické činnosti autorský podíl na učebnici, metodické příruče a sbírce úloh z algebry pro osmý ročník základní devítileté školy. Publikoval řadu cenných metodických statí v *Matematice ve škole*, v jejíž redakční radě byl hybnou silou přes patnáct let. Nepostradatelnou pomůckou matematického vyučování na základ-

ní škole jsou jeho *Tabulky* a stejně důležitým pomocníkem se jistě stanou i *Matematické didaktické testy*, jejichž zpracování věnoval v posledních letech hodně usilovně tvůrčí práce.

Mnoho energie vynaložil dr. Běloun na práci v Jednotě, v níž působil jako hlavní sekretář v období 1965 až 1969. Řadu let zasedal v redakční radě *Pokroků* a o rozvoj matematické olympiády se zasloužil jako její několikanásobný dlouholetý funkcionář. Svým věcným přístupem k řešení problémů a otevřenou, ale konstruktivní kritikou si získal vážnost ve všech jednáních, jichž se zúčastňoval jako člen různých komisí, ať už ministerstva školství, nebo nynějšího Komenia či jiných institucí. V Krajském pedagogickém ústavu vydal úctyhodnou řádku hodnotných metodických materiálů pro učitele a v celé republice proslovil přibližně přednášky, na nichž se s učiteli děлил o své bohaté odborné i pedagogické zkušenosti.

Není divu, že při tak rozsáhlé činnosti nezbyvalo často dr. Bělounovi dost času na jeho osobní záliby a soukromý život. Přesto — nebo snad právě proto — si uchoval až do své šedesátky obdivuhodný životní optimismus a pracovní nadšení. Je vždy vítaným společníkem, který nikdy nepokazí družnou zábavu a udržuje ji svou nevyčerpatelnou zásobou svěžího humoru. Proto je na matematických konferencích, školeních i jiných akcích často slyšet otázku „Zdalipak přijede také doktor Běloun?“

Náš milý jubilant může být plně spokojen s prací, kterou ve prospěch společnosti vykonal. Všichni jeho přátelé se těší, že i v nové desítce bude ve svém úspěšném životním díle stejně zdařile pokračovat a upřímně mu k tomu přejí hodně pevného i neutuchajícího elánu.

František Dušek

ŽIVOTNÍ JUBILEUM PROF. ALOISE URBANA

Dne 9. října 1972 se dožívá šedesáti let prof. RNDr. Alois Urban, profesor strojní fakulty Českého vysokého učení technického v Praze, dlouholetý člen a významný funkcionář Jednoty československých matematiků a fyziků.

I když jubilant sám kulatá výročí neuznává, říká, že existují jen díky obecně přijaté desítkové soustavě, je to pro nás příležitost, připomenout si jeho dosavadní dráhu a přehlédnout jeho zdaleka ještě nedokončené životní dílo.

Své dětství prožívá v Ústí nad Orlicí, v roce 1931 maturuje na reálce v České Třebové a láká ho studium na vysoké škole báňské v Příbrami. Je však krize a toto studium by bylo ve srovnání se studiem v Praze daleko nákladnější. A tak se

na podzim 1931 stává posluchačem přírodovědecké fakulty Karlovy university a zapisuje si obory matematika-deskriptivní geometrie. Je to však, jak se vbrzku ukáže, správná a šťastná změna rozhodnutí. Pod vedením nezapomenutelných učitelů Petra, Bydžovského a zejména Hlavatého se jeho zájem brzy soustřeďuje na geometrii. Obě státní zkoušky skládá s vyznamenáním, ale přesto v roce 1935 nenachází uplatnění jako středoškolský profesor. Zůstává proto na vysoké škole jako vědecký pomocník u prof. Dusla na ústavu matematiky Vysoké školy speciálních nauk. Teprve v lednu 1937 přechází na první státní průmyslovou školu v Praze. V červnu téhož roku získává doktorát za práci z diferenciální geometrie. V dalším roce vyučuje na liberecké průmyslové škole, ale po okupaci pohraničí se vrací zpět na své dřívější působiště v Praze. Po dvou letech je totálně nasazen, ale učí dál, jednak v tovární učňovské škole, jednak na večerní průmyslové škole.

Ani v okupaci, kdy jsou vysoké školy zavřeny, neustává jeho vědecká práce. Je ve stálém styku s prof. Hlavatým a tak je jen přirozené, že po osvobození opouští střední školu a stává se asistentem na přírodovědecké fakultě Karlovy university. Zde pedagogicky působí až do r. 1950 s půlroční přestávkou v roce 1948, kdy je na studijní stipendijní cestě u prof. J. A. Schoutena v Holandsku. Je to období horečné pracovní aktivity, kdy se intenzivně věnuje přípravě přednášek a cvičení. Přednášky mají vysokou teoretickou úroveň a ovlivňují další odbornou a vědeckou práci mnoha geometrů dnešní střední generace. V roce 1950 se habilituje, v roce 1951 je jmenován docentem a v roce 1954 profesorem deskriptivní geometrie na strojní fakultě ČVUT. V letech 1954–1960 vede katedru matematiky a deskriptivní geometrie strojní fakulty a po rozdělení katedry v r. 1964 se stává vedoucím katedry deskriptivní geometrie a tuto funkci vykonává dodnes.

Protože jubilatova vědecká práce bude hodnocena jinde, zaměříme se zde zejména na jeho činnost pedagogickou a vědeckoorganizátorskou.

Během svého působení na středních školách se podrobně seznámil s problematikou výuky matematiky a deskriptivní geometrie a tyto své zkušenosti využil při práci na několika středoškolských učebnicích geometrie a deskriptivní geometrie. Je např. spoluautorem *Geometrie pro 11. ročník*, která vyšla v sedmi vydáních.

Situace v deskriptivní geometrii na strojní fakultě nebyla v době, kdy sem prof. Urban přišel, záviděníhodná. Bylo nutno nejprve pečlivě uvážit obsah kursových přednášek. Je zásluhou jubilatovou, že se nebál radikálních změn. Odboural ty partie, které se přednášely jen z důvodu tradice nebo se řídily osobním zájmem přednášejícího. Důležitým hlediskem při výběru látky mu byla aplikovatelnost předmětu v dalším studiu na fakultě. Obrazem tohoto úsilí jsou vysokoškolská skripta, která byla přepracována a vycházela v mnoha vydáních v letech 1950–1964 až do doby, kdy je nahradila jeho celostátní učebnice *Deskriptivní geometrie I*, která vyšla v roce 1965 a *Deskriptivní geometrie II* z roku 1967, určená pro posluchače strojních, elektrotechnických a hornických fakult. Vydáním učebnice však nebyl přednášený obsah deskriptivní geometrie kanonizován, naopak, prof. Urban se nerozpakuje zavádět do přednášek nové a nově se tvořící partie a vypouštět třeba i „zaběhnutou“ látku, ukáže-li se potřeba. A nejen to. Tyto snahy propaguje na odborných konferencích, takže lze říci, že jeho názory a učebnice ovlivnily a sjednotily i výuku deskriptivní geometrie na ostatních strojních fakultách u nás.

Velmi významný úsek veřejné činnosti prof. Urbana se týká jeho mnohaleté práce v Jednotě československých matematiků a fyziků, jejímž členem je od roku 1935. Plně čtvrtstoletí, až do roku 1968, byl členem ústředního výboru Jednoty, osm let předsedou odbočky pro středočeský kraj a je stále členem jejího hlavního výboru pro české země, předsedou české terminologické komise pro matematiku a členem předsednictva Ústřední komise pro vyučování matematice a deskriptivní geometrii na vysokých školách technických. Má velkou zásluhu na vytvoření této komise a on sám patří mezi její neaktivnější členy. Nesmíme opomenout ani jeho desetiletou obětavou a nezištnou práci v redakci *Rozhledů matematicko-přírodovědných* (od roku 1942). Práci redaktora vykonával neobyčejně svědomitě, radil mladým adeptům vědy, upravoval jejich články a řešené úlohy. *Rozhledy* otiskovaly v té době i vědecké články a částečně tak nahrazovaly za války zastavený *Časopis pro pěstování matematiky a fyziky*.

Všimlí jsem si zde hlavně jubilatovy práce odborné, ale měli bychom se nakonec alespoň krátce zmínit i o ostatních zájmech prof. Urbana. Když jsem se ho ptal, který úsek své práce hodnotí nejvíce, odpověděl, že nikdy nechtěl být zaměřen jen jednostranně. A tak se nedivíme jeho hlubokým znalostem literatury, kultury a umění a konečně, ale ne na posledním místě, jeho aktivně chápanému zájmu o sport. Jeho koníčkem bylo cvičení na náradí, ale pěstoval i lehkou atletiku, lyžování aj. a rekreačně sportuje dodnes.

A tak můžeme jménem všech, na něž měla činnost prof. Urbana buď přímý, nebo jen nepřímý vliv, popřát jubilatovi k jeho šedesátinám hodně zdraví, aby s uspokojením a vědomím dobře vykonané práce mohl po mnoho dalších let pokračovat ve svém záslužném díle.

Ladislav Drs